

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 20. maja 1857.

Na Dunaju, v petek ob 7. zvečer.

Slava! Ravno zdaj so bile premije razdeljene. Veličastno poslavljani se vernemo domú. Kmetijska družba je dobila zlato in sreberno medaljo. Vse se veseli zmage, ki je veselo plačilo naših prizadevanj. *)

Dr. Janez Bleiweis.

*) Ostale poslavljena bodo Novice v saboto naznanile.

Misli sedanje in nekdanje o živinoreji.

Iz starodavne povestnice nam je znano, da so bile nekdanje ljudstva zgolj kočarji, to je, pastirski narodi, kakoršne nahajamo še dandanašnji tam, kjer so še brez omike in izobraženosti, in se divjakom prištevajo. Velike čede so bile njih edino premoženje. Stare navade in šege njih prednikov so se še dosedaj med njimi obderzale. Oni ostanejo namreč s svojimi čedami toliko časa v enem kraju, dokler imajo njih čede paše dovolj, kader pa te primanjka, odrinejo za njo naprej, kakor stari prigovor pravi: „s trebuhom za kruhom“.

Poljodelstvo se prilikuje poznejim časom, v katerih so bili narodi že bolj omikani in izobraženi.

Kdor se hoče s poljodelstvom pečati, mora veliko težav in terpljenja prestati in priden biti. Posebni nagibi so mogli nekdanje kočarske ljudstva navdati, da so se prostemu pastirstvu odpovedale in mu slovó dale, in se malo po malem poljodelstva poprijele, po katerim so si v potu svoje ga obraza kruh služile. Skoraj bi rekel, da je revšina nekdanjih kočarjev, ki so blizo skupaj živeli, k temu najbolj pripomogla, da so se sčasoma poljodelstva poprijeli. Od časa do časa so se po storjenih skušnjah mnogokrat prepričali, da bodo od poljskih pridelkov, ki se dajo mnogoverstno pomnožiti in lahko hraniti, ložej shajali, kakor od živinoreje same, ktere ga se pri svojih po dolgem in širokem razstresenih čedah poprijeti niso mogli. Potem takem se je začela pri njih živinoreja opušati, drevó pa čedalje bolj spoštovati in zemlja obdelovati. Pastiriti in zemljo obdelovati ob enem ne gré. Z razdeljenjem zemlje in utemeljenjem stanovitnih selišč se ni mogel posamezni kočar več tako, kakor poprej z živinorejo pečati; torej se je mogel, preživiti sebe in svojo družino, vedno bolj poljskih pridelkov in poljodelstva poprijemati, živinorejo pa opušati; le toliko živine si je prideržal, kolikor mu je bilo pri poljodelstvu potrebne. V tem času tedaj se je človeško življenje jelo preminjati, kočarji so začeli drevó vladati in zemljo obdelovati, in poprejšni mesojedci postanejo zelojedci.

Sedanje ljudstvo po kmetih živi še dandanašnji bolj od poljodelskih sadežev kakor od mesenih jedil, ktere so pri prostemu in bornemu kmetiču res bela vrana, in ravno tako bi se morebiti živinoreja tudi pri nas, kakor pri nekdanjih pastirskih narodih zanemarjala, ako bi se moglo polje brez živine z dobičkom le na kako drugo vižo oskerbovati. Le po storjenih skušnjah smo prepričani, da se ne dá pri kmetu brez živine obstati; zakaj kjer ni živine, ondi ni gnoja, in kjer ni gnoja, se ne dajo njive gnojiti, in kjer se njive ne gnojé, tudi žito rastlo ne bo — kjer vrabec gnoji bo tudi

vrabec žel. — Živina je tedaj za kmetijstvo kaj potrebna, ktere kmetič iz dvojnih vzrokov pogrešati ne more, namreč zastran edinega dobička in poljodelstva.

Teh in enakih misel so bili že stari kmetovavci, in je še tudi veliko dandanašnjih pri starih in mladih kmetovavcih, katerih pa k poljodelcom prištevati ne moremo, kateri poštegano kašo ali skledo žgancov bolj obrajtajo, kakor pečenko na ražnji ali pa mastno gnjad.

Kakih 30 let je že preteklo, kar se je vse nekako spreobrnilo. Obdelovanje zemlje je vse drugačno, in ne prideluje se povsod toliko zernja in družih poljskih sadežev, kolikor jih vsaka dežela potrebuje. Ravno tako kakor naseljevanje v mestih, obertnija in umetnosti vedno na višji stopnjo kipé, se tudi vseskoz bolj po sladkornih, svetilnih in drugih poljodelskih pridelkih poprašuje. Mestnjani in obertniki se vedno bolj in bolj od zelišnih jedil obračajo, posebno pa od ajdovnika in raznega sočivja, in segajo le po mlečnatih, mesenih in maslenih jedilih, po siru in drugem enakem živežu. Mesene jedila se dobivajo že ene leta, mnogim drugim jedilom nasproti, še po precej nizki ceni, in gotovo bi se še veliko cenejši dobivale, če bi se sedanje ljudstva živinoreje s tako živim veseljem poprijeli, in živino raznega plemena gleštale in oskerbovale tako, kakor so se je nekdanji kočarji. Privabili bi si po ti poti dovolj raznih dobičkov, in mesó bi se od družih jedil veliko bolj kup sekalo. Pa kaj je vsega tega vzrok? —

Po naših mislih bi se dala živinoreja le po večih in bolje obdelanih travnikih na višjo stopnjo povzdigniti. Če bi tedaj naši kmetovavci zraven poljodelstva tudi travnike z večji skerbjo obdelovali, to je, če bi jih gnojili, kakor jim gré, bi dobro opravili. — Da gnojenje travnikom ravno tako tekne, kakor njivam, je menda vsak kmetič dovolj prepričan, to da le po pameti bi mogli to delo opravljati. Gotovo bi na njih tudi več in bolje merve (sená) pridelovali, in po nji tudi več živine redili, od ktere bi leto za letom lepe dobičke prejimali. Pervi dobiček je živina, drugi pa gnoj, ktere ga od svoje živine dobivajo, po katerem bodo veliko več in lepega žita in sená pridelovali, kar se dan današnji prav lahko v denár spravi.

Menda ne bo treba našem gospodarjem vnovič pridigovati in priporočevati, da naj si več gnoja napravljajo, kakor so si ga dosedaj napravljali, in če bodo svoje njive in travnike dobro gnojili, bodo tudi na majhnem prostoru več žita našli in več sená nakosili, kakor nemarneš na širokem, in potem takem bodo imeli žita na kupe, in živine si bodo zredili, da jo bo lepo viditi. Kdor ima živine dovolj in dobre, ima tudi družega premoženja obilo, z eno besedo,

on je dober gospodar in terden kmet. Zato so pa tudi Novice že dostikrat priporočevale in priporočajo pri vsaki priliki, da naj se travniki s poljem vred z večji skerbjo obdeljujejo. Komur bo to mar, bo vidil, da mu bo gospodarstvo dobro teklo. Ne bo ga skerbelo, kaj bo jedel, s kom se oblačil ali pa kako bo davke odraštoval.

Da je živina kmetijstva skorej pred vsem drugim naj večji bogastvo, je stara in sto in stokrat poterjena resnica. Moramo ga tedaj tako oskerbljevati, kakor zasluži. Vselej se je in se bo umna pridnost pri živinoreji splačevala. Kdor pa v živinoreji ni popolnoma izurjen in ne vé po pravih vodilih ž njo v caker hoditi, naj si omisli zatega denárja vredne bukve, ki jih je naš rajni domorodec gosp. fajmošter M. Vertovec spisal, ki se „kmetijska kemija“ zovejo, v kterih se nahajajo tako lepi poduki o živinoreji, da jih kmetovavcom zadosti priporočiti ne moremo. Komur je za živinorejo mar, jih gotovo že ima in vseskoz pridno prebira, kdor jih pa še nima, naj si jih omisli, ker so, kakor smo že rekli, na vse plati zatega denárja vredne. K.

Priповest o Kraljeviču Marku.

(Konec.)

Onda ona bejži k ocu i poveda 'se, kaj je Marko rekel. A med tem toga, dok se je Marko z devojkum spominjal, dojde Arapin i vidi da je odprt mejan i konjič pred njim stoji privezan pri stupu. Veli: da gdo je ov, da se ne boji njegovoga straha? I zato veli, da ga vre navči, da se bu ga bojal. Zato bedeliju (tak se konj zval) kreče, bedelija neče. Nu, idem tam, nečem kavge praviti, morti dobim devojku brez 'sakoga nemira. I doista dojde tam, dobi devojku, i 'se kaj mu treba, dano mu je bilo. Onda pák dojde do onoga mejana i vidi da on konj pák tam stoji. Pák je štel iti k mejandjiji, da ga vubije; ali bedeliju kreče bedelija neče. Veli Arapin: nu, nečem kavge praviti vezda, 'da sem dobil devojku brez 'sake kavge.

Nu gda je dalje Arapin odišel, dojde iz bašče Marko, a šarec mu veli: da kud si bil tak dugo, da me bi mogel Arapin lahko vubiti? Nu, nikaj se ne boj, moj šarec; vre bumog ga, ako Bog da, vubili, ni on tebe. Onda zove išče jednu kupu vina sebi, jednu šarcu. Nu gda su se ponapili, odpravili su se na put i vu poteru za Arapinom. A Arapin išče prije rekel je svojemu vojskovodju, naj se obzire, da ne bi kakova mutna megla za njimi išla. Ov se ozre, ne vidi nikaj. Nu gda se potli drugi put ozre, opazi mutnu meglu i progovori Arapinu: ei, gospodar, ide za nami mutna grda megla. Nu išče ni 'zgovoril, vre je Marko ze zadnjum prvu truppu sklopil i potukel. Arapin mu veli: ne budali. Marko: zakaj z nami budale praviš? Ne znam, il se šališ il budale praviš. Ja nit se ne šalim niti budale pravim, več vu istini radim. Nu tak radi, kaj si naumil, hiti kaj imaš. Nečem, nego ti hiti. Nu Arapin hiti svojega buzdovana, a Markov šarec hiti se dol i buzdovan odide prek glave Markove. Onda Marko hiti svojega buzdovana i obori Arapina na zemlju, i skoči šarec k Arapinu i veli Marku: daj, pazi da odsečeš glavo Arapinu. I kak je šarec skočil, mahne s sabljum Marko i odseče glavu Arapinu, a šarec brzo odskoči nazad trideset korakov. Onda truplo ostane Arapina na zemlji, a glavu da devojki i veli: ljubi vezda mrtvu, gda nisi štela živu.

Onda su odišli dimo i dal je car gosti velike napraviti i 'se Markove prijatelje i oca i majku pozvati, i dobil je svoju obečanu plaču.

Tak je delil sreču junačku i z Musum Vrbanusum. Ov je imel tri srca. Boril se je Marko ž njim tri noči i tri bela danka bez prestanka, tak da je vre iz Marka izšla crlena pena a iz Muse Vrbanuse niti išče bela. Onda je Kraljevič Marko poriknul: ei, sestra Vila. Vila odgovori: ne mrem ti ja pomoči, kajti mi je čedo zaspalo na ruci;

nego, zar ti ne znaš za svoje tajno oružje? Onda veli Kraljevič Marko: pogledni, Musa Vrbanusa, jel vezda sunce zhaja ali zahaja. Pogledne Musa na sunce a Marko 'spukae nož i rezpori Musu, i kak ga je rezporil, tak ga je jako pograbil Musa, da se je komaj spodkopal izpod rezporjenoga Muse. Onda legne i odehne si Marko, a gda si je odehnul ide glet, kaj je vu tem človeku tak jakoga. Vidi da je imel Musa tri srca, jedno se je igralo, drugo se je malo, počelo a trejto neje još zato znalo. A na trejtem vidi jednu guju ležati a guja progovori Marku: hvali Bogu, da ti ja nisem zato znala; ne bi ti to načinil, kaj si včiniš; nego zehni, Marko, da ja vu te dojdem, da budeš i ti tak jak, kak je ov bil. Marko pa se nezljuti i poseče guju veleči: ne treba mi takove nesnage kak si ti. Odišel je onda dalje i hodil je okol, doklam su iznajdene bile puške. A gda su iznajdene bile puške, dojde do jednoga pastira, koj je vtice streljal. Pita ga onda Marko: kaj delaš ti to? E, vidiš, ja streljam vtice, pa bi mogel i tebe. A kaj bi ti mene vumoril s tem? mene su ni janaki vubili, pa bi me i ti? pa pruži mu ruku i veli: strelji mi ovde v ruku. On mu strelji i prestrelji ruku. Onda veli Marko: Ne je za mene više živeti na svetu, mene bi vezda kakova god kukavica vubila; voliši ja oditi. I odišel je vu špilju i tam išče dan danes živi. V tu špilju moral je iti jeden človek, kojega su na lancu v jedni trugi dol pustili. Gda je on vnuter došel, Vila taki stupi k njemu i veli mu: ti krščanska duša, kaj iščeš ovde? On ji poveda kaj i kako. Ali je čul Marko, da se negdo spominja; pita taki Vilu, da gdo je to došel. Ona mu je povedala, da duša iz onoga sveta je došla glet, kaj je vu ovi špilji. Veli taki Marko, da ide k njemu, da bude vidil, kak je još svet jak i naj mu da svoju ruku. Neg mu je dala goruče železo, a Marka ga je prijel i žmikal vu rukaj, tak da je voda iz njega curela, i veli: ah, ah, još bi ja mogel živeti na svetu, da se ne bi za me tri dane nišče spomenul. I zapovedal mu je, da gospodi pove, da bi on onda došel. I dal mu je pismo i s svojim rukum zapečatil, i puščal ga je gor. Ov je stresel lanca i sel si je v trugu. Onda su ga gor odveli, i dal je pismo gospodi, a gospoda strahu, da ne bi Marko došel, nisu dala van pismo, da bi ljudi znali, kak je Marko išel v ono špilju. Poznaju se još stupinje njegovoga konja. M. Kračmanov.

Negda, nekđaj; kâ na mestu koja, ktera; odgojiti, odrediti; dečarec, deček, fantič, otrok; šteli, hoteli; kakti, kakor (za); kečkati, tepsti; tumarati, okol hoditi, bloditi, vagari; sad, vezda, ve, zdaj; god ali goder, koli; kajgod, karkoli; veli, reče, pravi; nagraditi, poplačati; poveč (prav za prav povedj), povej; cecati, sisati; drmati, premikati, tresti; išče (još, jošče), še; pák (opet), spet, pale; hititi, vreči, zagnati; nigde, nikjer; vu rukaj, v rokah; zdruzgati, zmečkati; porad, zavolj; voliša bi, jaz bi rajši; trček, tnal, štor, štok; evo, lej; podél (poddel), poddjál, poddél, djál pod; duknuti, skočiti, plániti; karati, kregati, svariti; drum, cesta; 'se', vseh; divaniti, govoriti; taki, koj, precej; ovud, tod, tukaj; delija, junak; morti, morebiti, morda; dedar (interj.), čaj, daj, nuj; náj (nemoj), nikár; ovdi, (ovde, ozde, ozdek, tutu), tu, tukaj; grana, veja; mam (mahom), koj, prec; na kla, na tla; kučka, kuzlja, psica; ovak, tako; dučan, štacuna; guja, kača; balčak, roč od sablje ali meča; kucati, trkati; bašča, vrt; ar, ker; gde vidi, no, vidi, ker vidi; od ovud, od tod; ipak, vendar (tamen); košulja, srajca; nigda više, nikdar več; spominjati se, pogovarjati se (vnogo je spominjka, zlo se govori, es ist ein grosses Gerede); ov (ova, ovo), ta; kretati, krečem, premikati, gibati, naganjati; stup, stolp; kavga, prepir; kavgu praviti, nemir, zdražbo, prepir, razpro delati; do ista, za res; nikaj, nič; potli, potlej, potem; oboriti, vreči (na tla); crlen, rdec; čedo (iz staroslov. čendo, sorod. z nemšk. Kind), dete, otrok; za (v prašanji), ali?; doklam, dok, dokler; pružiti, pomoliti (prožiti); kakova god kukavica pomeni tukaj toliko kakor: vsak še tako slab in nemočen človek; špilja, jama; lanec, veriga, ketina; nišče, nikdo, nihče.